

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 113 1992

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Ulf Boëthius

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskript.

ISBN 91-87666-05-07

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Fälths Tryckeri, Värnamo, 1993

ciell förebild? Det är ju tvärtom variationsgraden i Nybloms text som är det intressanta. Nyblom fullkomligt vältrar sig i symbolik och liknelser och texten vore intressant att penetrera utifrån exempelvis jungiansk synvinkel. Apropå den asexuella syskonrelationen mellan tvillingarna Astolf och Jolanta hävdar avhandlingens författaren att de kan betraktas som två sidor av samma personlighet ur ett psykoanalytiskt perspektiv (s. 178). Men vad som här avses med psykoanalytiskt perspektiv klarläggs inte. En träffande iakttagelse gör Nordlinder när hon påpekar att Jolanta, liknad vid en liljestängel, och Astolf, liknad vid en ek, representerar det vegetativa (växtriket) och att de därmed står främmande för det bestialiska som fursten/björnen representerar. Jolanta lär genom fursten känna den djuriska sidan av sig själv. Men djur spelar också en viktig roll som budbärare mellan syskonen. Det är inte, som Nordlinders förenklande resonemang utmynnar i, enbart en fråga om att Jolanta lärt sig att tala djurens språk. De har aktivt en roll i den pakt som Astolf och Jolanta upprättat: »Kommer du i nöd, min lilla syster», säger Astolf när de skils åt, »så skicka mig bud! /---/ Men har du ingen att skicka, så ropa på mig.» Det är just vad Jolanta gör. Först när hon ropar och, som det står i sagan, lyfter »sina armar mot himlen», uppfattar han hennes budskap och kommer till undsättning. Hennes åkallan resulterar alltså i en sorts mirakel. En religiös tolkning kunde varit givande. Astolfs våldsamma strid med vilddjur och björn kan ses som en kamp med djävulen, björnen benämns dessutom mörkrets furste i sagan. Eken, som Astolf liknas vid, är en kristussymbol (ståndaktigheten i tron och dygden) och liljan Jolanta är ju renhetens och oskuldens symbol personifierad. Det är, med tanke på sagans i tolkningshänseende så tacksamma symbolfrosseri, beklagligt att avhandlingens författaren inte tagit tillvara textens möjligheter och försökt sig på en mer psykologiskt djupgående analys.

Nordlinder har haft ett stort material att handskas med och hon är i stort tillförlitlig, låt vara att några irriterande sakfel återkommer. Nyblomsagan »Då ångbåten kom till Klipp-ön» får t.ex. heta »När ångbåten kom till Klipp-ön» ett par gånger. Hänvisningstekniken är, vilket jag ovan gett exempel på, nyckfull. Man saknar på flera ställen referenser till tidigare forskning. Det finns en viss omständlighet i framställningen, en tendens till upprepningar. Den barnlitterära periodican presenteras t.ex. två gånger; dels i kapitlet Sekelskiftet och sagan och dels i kapitlet Den svenska konstnsagan 1896–1905. Avhandlingens författaren månar om att redovisa sitt material, vilket naturligtvis är bra, men väsentligheterna tenderar ibland att skymmas av uppgiftsredovisningar som inte har någon egentlig funktion i avhandlingens kontext. En del material hade kunnat placeras i noter. Problemet med det vittomfattande syftet är att de i sig intressanta frågeställningarna inte alltid kan besvaras på ett djuplodande sätt.

Att undersöka en genre ur både sociologisk och litterär synvinkel är emellertid ingen lätt uppgift. Avhandlingen är ambitiös i sin strävan att täcka en tid,

en genre och en enskild författarröst. Eva Nordlinders avhandling bygger på en omfattande grundforskningsinsats och den rymmer många uppslag för fortsatt forskning. Kanske kände sig Helena Nyblom ibland som en bortbyting med hemlig marlock i de stela salongerna i Uppsala, skriver Nordlinder med en fyndig anspelning på en av Nybloms sagor. Avhandlingens stora förtjänst är att den på ett sympatiskt och insiktsfullt vis synliggör den allians mellan liv och dikt som blev så väsentlig för Helena Nybloms egensinniga sagokonst.

Boel Westin

Jerker Engblom, *Martin Kochs roman Guds vackra värld*. Sober Förlag i samarbete med Martin Kochsällskapet. Hedemora 1991.

Av skilda bedömare har Martin Kochs roman *Guds vackra värld* från 1916 tillskrivits en flora av superlativer som tyder på att den äger ett mästerverks rang och betraktas som ett av de viktigaste verken i svensk prosa. Den franske kännaren av svensk arbetardiktning, Philippe Bouquet, menar att den skulle ha tillhört världslitteraturen, om den skrivits på ett av de stora språken och att Koch överträffat sin mästare Zola i detta verk. Det har dock inte alltid rönt den uppskattning det förtjänar.

Vad man än tycker om *Guds vackra värld*, måste arbetet dock ses som ett veritabelt eldorado för en romanmonograf. Mångfalden av aspekter är frapperande, och dess dimensioner manifesteras inte bara i det höga sidantalet, utan även i ämnets vidd och djup. Med sin underrubrik »En historia om rätt och orätt» har romanen en rättsfilosofisk och rättsetisk stomme, som vetter också mot allmänfilosofiska, existentiella och religiösa perspektiv. Till handlingen är den en samhällsskildring, som främst speglar industrialismens och arbetarrörelsens framväxt under sent 1800-tal och de första åren av 1900-talet. Samtidigt är romanen en släktkrönika och dessutom en brottmålskrönika, där kriminaliteten i dåtidens Sverige dokumenteras med en realistisk intensitet som än i dag kan kännas oväntat stark. Språket växlar djärvt mellan lyrisk prosadikt och vulgärt slangspråk, mellan essäistiska resonemang och reportageprosa, mellan naturalistisk dokumentation och romantiskt-expressionistisk subjektivism. I modern tid har man talat om den totala romanen», och man kan gott och väl kalla *Guds vackra värld* för ett pilotförsök till en sådan total roman.

Jerker Engblom, vars forskningar i romanen går tillbaka till tidigt 1950-tal, har med andra ord valt ett värdigt objekt för sin avhandling, men *Guds vackra värld* är i själva verket ett så mångfacetterat verk att ett selektivt förfaringsätt varit nödvändigt för att inte avhandlingen skulle ha svällt ut till romanens eget omfång. Engblom tar upp ett antal väsentliga perspektiv och lägger tonvikten vid genetiska bakgrundsfaktorer samt komposition och struktur. I inledningskapitlet, som ger en god forskningsöversikt

och receptionshistorik beträffande *Guds vackra värld*, saknar man en mer preciserad angivning av syfte, metodik och uppläggning, som skulle ha gjort avhandlingsförfattarens selektion mer synlig för läsaren. Överhuvudtaget tycks Engblom vara mer inriktad på *showing* än på *telling* – för att nu anspela på ett par vanliga romananalytiska termer –, och han går ofta medias in res, utan förtydligande resonemang och kommentarer.

Det första kapitlet, »Vägen till Guds vackra värld», är biografiskt inriktat. Det tar dels upp faktorer ur Kochs liv, som spelat en viss roll för romanens stoff och utformning, dels sådana som varit av betydelse för Kochs arbetssituation, när romanen skrevs. Beträffande den bild, som här ges av förspellet till *Guds vackra värld*, finns det skäl till en del invändningar. När Engblom på s. 23 säger sig ha svårt att instämma i Erik Sundströms uppfattning att Koch bryter med det socialdemokratiska partiet när han lämnar Tidens förlag i mars 1915, framlagd i dennes avhandling *Radikalism och religiositet* från 1961, synes han mig förbise att Sundström genom en överväldigande brevdokumentation kan visa att Koch själv menade att uppbrottet från Tiden också var ett uppbrott från partiet. I själva verket lever Koch ganska isolerad från partiet medan han skriver sitt mästerverk, kanske en nödvändig förutsättning för den konstnärliga frihet han framför allt ville vinna genom att lämna Tiden och återvända till det bonnierska fadershuset. Den starka inriktning på individen och en övergripande rättskultur som man finner i romanen blev möjlig genom att partibandet bröts, vilket naturligtvis inte hindrar att Kochs politiska bas fortfarande i huvudsak var en reformistisk socialism. Först på våren 1917 tycks återföreningen med Branting och Gustav Möller m.fl. män i partitoppen vara definitiv.

Guds vackra värld skrevs på våren, sommaren och förhösten 1915, en period som verkar ofattbart kort i förhållande till verkets omkring 800 sidor. I brevutlandet just från sommaren 1915 är Koch i sin antisocialdemokratiska iver ovanligt från mot Hjalmar Branting, en ledare han annars såg upp till. Om Engblom närmare fokuserat denna tidsmässigt avgränsade antipati mot Branting, hade han kanske aldrig bundit sig så vid antagandet att denne varit en förebild för en av romanens huvudpersoner, fackföreningsledaren Elias Tomasson (s. 24 och 172). Skillnaden mellan den borgerligt och akademiskt framtonande, intellektuellt skolade Branting och den i ett folkligt-agrart rättsmedvetande och i en kristen livsvisn förankrade Tomasson blir alltför skärande, och Engblom är också med rätta försiktig (»Troligt är |–| att Hjalmar Branting inspirerat Koch vid koncipieringen av denna ledargestalt», s. 172). Enligt min mening, och med stöd i den häftiga kritik som Koch riktar mot den socialdemokratiska partitoppen vid denna tid, är det lättare at se Elias Tomasson som en motbild till Branting. Så här ser en äkta arbetarledare ut, ville kanske Koch säga med gestalten, framsprungen som Tomasson är ur den svenska bonde- och arbetarstam, i vilken Koch tyckte sig finna en urgammal rättskultur, som vida överträffade det moderna industrisamhällets. Det är en rättskultur som

inte stannar vid partipolitikens sociala förändringar utan tränger till individens samvete och sanningsbehov och som bottnar i en religiös livshållning, grundad på Bergspredikan.

Engblom belyser i detta kapitel också Kochs erotiska livssituation före tillkomsten av *Guds vackra värld*. Han vill här lyfta fram Ingeborg Gustafssons roll, den tjänsteflicka som Koch gifte sig med i april 1915, strax innan arbetet med romanen började på allvar. Hennes betydelse för att skapa ordning i hans liv i en besvärlig krissituation var med all sannolikhet stor, och man kan bara beklaga att Engblom inte gjort sig tid att presentera henne närmare; en hel del material föreligger för ett mer detaljerat porträtt och kunskaper om hennes bakgrund. Förtjänsten med Engbloms framställning i detta avseende är dock att han drar fram tidigare ej citerat brevmaterial, som bland annat belyser de märkliga omständigheterna kring Kochs giftermål. Det lugnare skede som hans liv inträder i genom äktenskapet har däremot beskrivits tidigare av Erik Sundström; man saknar här en not till s. 228 i dennes avhandling, som ger en mycket god sammanfattning av Kochs situation våren–sommaren 1915.

Dessutom har Engblom råkat ut för en lapsus beträffande det brev till Kochs vän konstnären Sigfrid Ullman han citerar på s. 30. Han har daterat det till den 2/3 1915, men som framgick av medhavda brevkopior under själva disputationsakten, har de kopierade brevbladen sammanblandats, så att endast de första två raderna, utom de sista orden, hör till brevet från den 2/3, medan resten hör till brev till Ullman den 22/3 1915. Inre kriterier stöder detta, eftersom brevet talar om lysningen, vilken gjordes söndagen den 21/3.

Genom detta misstag blir kronologin under denna synnerligen dramatiska tid i Kochs liv förryckt i avhandlingen. Dessutom missar Engblom möjligheten att visa hur intimt sammankopplad giftermålet var med brytningen med Tiden och det socialdemokratiska partiet. Den 8 mars hade nämligen Koch, som då befann sig på teaterturné som pianist hos den Engländska truppen i Dalarna–Västmanland, sagt upp sitt kontrakt med Tiden i inte mindre än tre brev: till styrelsen, till styrelsens ordförande professor Helge Bäckström och till förlagschefen Gustav Möller. Efter denna kraftansträngning skrev han ett fjärde, ganska vemodigt brev samma dag, avsänt från Arboga till Ingeborg Gustafsson. Brevet visar att han sökte personlig känslokontakt och dessutom ekonomiskt bistånd i en krisatad belägenhet. Efter återkomsten till Stockholm ungefär en vecka senare, i ett tillstånd präglat av viss social misär, överenskom han med henne om äktenskap. Engbloms tes om Ingeborg Gustafssons betydelse styrks kraftigt av detta brev av den 8/3.

Om perspektivet i det första kapitlet sålunda har vissa brister, är det andra kapitlet, som rubricerats »Från författarverkstaden», genomgående mycket hållbart och resultatrikt. Engblom har tidigare publicerat några innehållsrika uppsatser om Kochs arbetsstudier inför *Guds vackra värld* och om skilda viktiga bakgrundsfaktorer till romanen. De två äldsta går

tillbaka till 1950-talet och behandlar psykologen Andreas Bjerres betydelse för kriminalpsykologin i romanen (*Samlaren* 1954) resp. Kochs studieresa i Bergslagen som materialsamlande förberedelse för romanskrivandet (*SLT* 1955). En tredje uppsats, i *SLT* 1966, behandlade de förbrytarmemoarer, som skrivits av en av dåtidens mest kända förbrytare, Knut Stålhand, vilka Koch fått tillgång till genom redaktören på *Social-Demokraten* Gerhard Magnusson och vilka ligger bakom teckningen av Frasse Karlsson-Gyllenhjelm, en av romanens huvudpersoner. Rönen i dessa uppsatser har nu inarbetats i en ny sammanhängande framställning, utan att de tidigare uppsatserna mist sitt självständiga vetenskapliga värde. Här behandlas tidsbakgrund och kulturell bakgrund, bl. a. förklaringar till många folkloristiska uttryck och företeelser som förekommer främst i romanens första långa kapitel, »Introduktion». De kriminella händelsernas verkliga bakgrund belyses, så den grova våldtäkten och mordet i romanens avslutning, som visar sig bygga på en autentisk händelse hösten 1913, den i slutet av 1800-talet riksbekante Delsbomördaren Per Mathias Johanson, den s.k. Knifven, som varit förebild för Bengt Velamsson i romanens inledningskapitel, m. m. Av stort intresse, när det gäller Kochs fruktbara kontakt med Andreas Bjerre, vars kriminalpsykologiska synpunkter han i mångt och mycket delat och bakat in i romanens rättsfilosofiska mönster, är belysningen av de kontroversiella punkterna i relationen mellan de bägge, främst i fråga om skildringen av homosexualiteten och de homosexuella kretsarna.

Det tredje kapitlet behandlar romanbygget. Som hjälpmedel vid analysen har Engblom – förutom Staffan Björck, ett arbete av Shlomith Rimmon-Kenan, samt Johan Svedjedal – anlitat Eberhard Lämmerts *Bauformen des Erzählens* från 1955. Detta verk har karaktär av en klassiker i fråga om romananalys, men fråga är om dess generella analysredskap (additiva, korrelativa och kausala former) varit särskilt vinstgivande. Någon systematisk genomföring av hela romanen utifrån dessa redskap görs inte – vilket knappast heller varit önskvärt –, och de positiva resultat som vunnits i analysen har i stort nåtts Lämmert förutan. Genomgången är i huvudsak deskriptiv, med analytiska inslag. Värdefull är analysen av inledningskapitlet med dess tidsrekonstruktion av händelseförloppet och av relationen mellan tidsförlopp i handlingen och sidantal. Som helhet görs även en viss rekonstruktion av romanens kronologi. Däremot blir romanens ironiska struktur mindre fullständigt genomlyst; romantiteln kallas för »gåttfull», medan dess ironiska karaktär och huvudsakliga förknippning med idealisten Sven Lilja inte betonas. Också den starkt litterära karaktären i rubriksättning m. m. förblir obelyst. Kapitlet »Gallblommor», exempelvis, erinrar om Ola Hansson, Bengt Velamssons namn om Frödings »Kung Eriks visor». Däremot kan »På havets botten», som återgår på Stålhands memoarer, knappast syfta på Gorkijs »På botten eller Natthärbärgen», som det påstås i not 108; pjäsbeskrivningen hos Stålhand och romanen stämmer inte alls in. Snarare kan väl Ibsens »på havsens bunn» ur *Vildanden*

aktualiseras, inte minst genom det starkt existentiella perspektivet. Att aposteln Tomas' tillnamn Didymus betyder blind, som det påstås på s. 72, bekräftas inte av ledande grekiska lexika. Betydelsen är »tvilling», som den nya översättningen av Nya testamentet också har.

Det fjärde kapitlet, »Idémönster – Inspiratörer», är åter ett rikt givande avsnitt med sin inriktning på den idémässiga och litterära bakgrunden. Zolas, Dostojevskijs, Kants och Kierkegaards roller blir här belysta. Engblom har nått många utomordentligt vackra resultat i denna genomgång, väl värda att applådera. Så kan han exempelvis visa att Koch i ett prosaarbete från 1906 till metaforbruket inspirerats av John Landquists *Filosofiska essayer* från samma år och att likartade metaforer ännu återkommer i första kapitlet i *Guds vackra värld*. Vidare kan han göra sannolikt att symbolen »snöfjäll», som spelar en väsentlig roll, bl. a. i romanens avslutning, kan härledas från förordet i Harald Höffdings *Etik*; möjligen hade här dessa snöklädda bergs allegoriska funktion kunnat framhållas. Ett viktigt bidrag är också belysningen av Tolstoj's roll för den litterära uppbyggnaden, så t. ex. de dubbla handlingslinjerna i *Anna Karenina*, som för övrigt Evert Wrangel understrukt i ett i Kochs bibliotek förefintligt arbete från 1912, och det sätt med vilket Anna Kareninas och Frasse Karlsson-Gyllenhjelms självmord litterärt sett förbereds. Slutligen innebär det en nyvinning att Viktor Rydbergs idealistiska linje i en naturvetenskaplig era framhålls som förebildlig för Koch.

Om man skall invända mot något här, är det snarast dispositionen. Att stoppa in Kant mellan Landquist/Höffding å ena sidan och Henri Bergson å den andra skapar förvirring. Bergson hör intimt samman med Landquist och Höffding. Landquists betydelse blir nu väl belyst, men hur är det med Bergsons? Engblom förefaller övertygad, men i själva verket lyckas han knappast visa att Bergson spelat en väsentlig roll för romanen, t. ex. för det märkliga tidsflödet i första kapitlet, där minnet och nuet är integrerade på ett sätt man gärna skulle vilja kalla Proustskt. Förvånande är det också att rubriken »Etisk-religiös problematik» hamnat efter Kierkegaard-behandlingen, inte före, vilket varit det naturliga.

Det sista kapitlet, rubricerat »Gestalter. Läsarter», söker ge en övergripande läsning av romanen. Utgångspunkten är huvudpersonerna, vilkas roller och funktioner i romanbygget Engblom här försöker fånga mer detaljerat. Detta utmynnar i en läsning av *Guds vackra värld* som både en naturalistisk utvecklingsroman (i skildringen av Frasses sorgliga öde) och en romantisk bildningsroman (i skildringen av Sven Liljas väg, som via svårigheter och Elias Tomassons mentorskap leder till mognad och klarhet). Såvitt jag kunnat se, har inte dessa romanens dubbla strukturer formulerats så övertygande tidigare. De förklarar dess komplicerade, lite motsägelsefulla struktur, där en kristen-kantiansk etik ställs mot det inbrytande 1900-talets materialism och egoism och destruktivitet. Det är möjligt att Engblom bättre kunnat sammanfatta hur dessa båda romantyper sammansmält i en idéroman med en underliggande karaktär av alle-

gorisk moralitet och inre psykodrama, men den precisering han gjort innebär ett viktigt steg i riktning mot en bättre förståelse av romanen.

I ett appendix finner man en redogörelse för Kochs efterlämnade material, som kunde ha gjorts fyligare, en nyttig släktöversikt över romangestaltarnas inbördes relationer, en summary över romanens handling – kanske överflödigt med tanke på den grundliga analysen i det tredje kapitlet – samt en värdefull recensionsöversikt. Avhandlingens akribi när det gäller citat och referenser m.m. synes av stickprov att döma vara tillfredsställande. Kritiska synpunkter kan man, som framgått, lägga på en del dispositionella lösningar, likaså på notapparaten, som är svår att använda och enstaka gånger ger dålig information. Så är det exempelvis svårt att veta vart brevcitatet på s. 40 hör. Kommande Koch-forskare måste själva kontrollera i materialet. Genom sitt notsystem, som nu fångar upp referenser från flera stycken i texten, har avhandlingsförfattaren lyckats krympa apparatens omfång, men på bekostnad av tydlighet och lättanvändbarhet.

Sådana anmärkningar i det formella förtar emellertid inte intrycket att Jerker Engblom skrivit en förtjänstfull avhandling, som – om man bortser från det första kapitlet – har sin styrka i själva substansen. De resultat som nåtts ger en vidgad, mer mångsidig bild av *Guds vackra värld* än tidigare. Med rätta förtjänar hans mångåriga insatser för en fördjupad kunskap om Martin Kochs författarskap mycket stor erkänsla.

Ingemar Algulin

Anna Williams: *Skribent i Svensk-Amerika. Jakob Bonggren, poet och journalist*. (Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala 26) Uppsala 1991.

Anna Williams' (AW) undersökning är ett välkommet bidrag till utforskningen av de svenska amerikaimmigranternas kulturbygge. Till förtjänsterna hör inte minst de goda underarbetena. AW:s avhandling står på stadiga ben; den ger oss därmed ny och säker kunskap på ett föga bearbetat fält. Man slås även av en påtaglig vilja att sätta in iakttagelser och slutsatser i ett större sammanhang och att pröva etniska och sociologiska metoder som inte är så alldeles lättarbetade. AW är en försiktig forskare som anstränger sig att inte säga mer än källorna medger. Kanske är hon ibland alltför försiktig. Man kan nog peka på fall där en något större djärvhets skulle ha givit utdelning. Jag menar också att avhandlingens huvudperson, trots förf:s forskarmödor, blir en något anonym och profilös gestalt.

Vad är svenskamerikansk litteratur? En rent svenskspråkig företeelse? Eller kan man inkludera även engelskspråkiga texter? Kanske t.o.m. helt engelskspråkiga författarskap? Kan ett svenskamerikanskt författarskap behandla vilka teman som helst eller måste det finnas inriktning på vissa teman? AW ger väl inga entydiga svar på frågorna och därmed blir

även hennes förhållande till tidigare forskning en smula oklart. För amerikanska forskare som Werner Sollors och kretsen kring honom är etnisk diktning sådan litteratur som tematiserar etnicitet, immigrant-erfarenhet osv. AW däremot tycks med svenskamerikansk diktning avse litteratur producerad inom det kulturområde vi kallar Svensk-Amerika, vilket torde överensstämma med den svenskamerikanska kultur-elitens egen uppfattning vid sekelskiftet. Jag har ingen invändning mot innebörden i AW:s försök till begreppsbestämning men menar att hennes utredning kunde ha varit mer klagörande.

Resonemangen kring begreppet svenskamerikansk litteratur hittar man i upptakten till avhandlingens andra kapitel, som är ägnat det litterära systemet i Svensk-Amerika. Det gäller alltså den svenskamerikanska kulturelitens strävan att försörja sina landsmän med litteratur. Framställningen är fokuserad på systemets viktigaste delinstitutioner, för att avrundas med några blickar på receptionen av svenskamerikansk diktning i Sverige resp. Svensk-Amerika. Först där ligger AW:s egen forskning till grund för framställningen.

Alla delinstitutioner görs väl ej full rättvisa. Redan i inledningens överblick över det svenskamerikanska litteratursystemet tappar AW bort organisationerna och det avsnitt som hon senare ägnar föreningslivet handlar alltför mycket om mobiliseringsnivå, medlemsantal, historik osv. Den diskussion om organisationerna som *litterära* institutioner som kapitelrubriken utlovar uteblir i stort sett. Det är dock välkänt att de spelade stor roll som litteraturförmedlare – genom sin biblioteksverksamhet, sina litteraturaftnar och amatörteatergrupper. AW:s genomgångar av t.ex. pressens och förlagens funktion i det litterära systemet har större tyngd.

Även följande avsnitt om den svenskamerikanske författaren kännetecknas av viss perspektivlöshet. Stor betydelse för förståelse av systemet har frånvaron av oberoende intellektuella av den sort som blir allt vanligare i det sena 1800-talets Sverige. Den »typiske» svenskamerikanske elitförfattaren är en sorts funktionärsdiktare med intim bindning till en etnisk institution – organisation, skola, tidning – och i sista hand med uppgift att verka för svenskhetens bevarande i USA. Man saknar i avhandlingen en inträngande reflektion över detta fenomen. Den estetiska konservatism och den ovilja till problematisering av exv. invandrarerfarenhet som är så uppenbara i svenskamerikansk diktning sammanhänger med det skisserade förhållandet. Den svenskamerikanska litteraturen är alldeles för institutionaliserad för att problematisering av sociala motiv överhuvudtaget ska vara möjlig.

Ett komparativt perspektiv hade nog kunnat berika AW:s försök till sociologisk profilleckning av den svenskamerikanske författaren. Om litteraturlivet på elitnivå i Svensk-Amerika skiljer sig från sin motsvarighet i Sverige genom frånvaron av fria författare påminner det så mycket mer om förhållandena i folk-rörelse-Sverige. Där hittar man institutions- och organisationsanknutna författare av samma typ som på den svenskamerikanska parnassen – journalister, pre-